

здобутки, проблеми // Людина і політика. – 2004. – №5. – С.17–24.

18. Політологічний енциклопедичний словник / Упоряд. В.П.Горбатенко; За ред. Ю.С.Шемшученка, В.Д.Бабкіна, В.П.Горбатенка. – 2-е вид., доп і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 731 с.

19. Радченко Є.В. До питання участі громадських організацій у виборах // Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення (Київ, 13–15 листопада 2002 року (доповіді, виступи, рекомендації)). – К.: Нора-друк, 2003. – С.244–249.

20. Рахманін Сергій. Переможний народ непереможної країни // Дзеркало тижня. – 2004. – 27 листопада. – С.2.

21. Рішення іменем України // Урядовий кур'єр. – 2004. – 8 грудня.

22. Российский институт избирательного права: международные наблюдатели не выполняют свои обяза-

тельства // <http://www.regnum.ru/news/482044.html>. Дата звернення: 20.09.2005/18:39.

23. Руководство по наблюдению за выборами ОБСЕ/БДИПЧ // Вешняков А.А. Избирательные стандарты в международном праве и их реализация в законодательстве Российской Федерации. – М.: Весь Мир, 1997. – С.122–153.

24. Савенко М. Конституційний контроль за виборами і референдумами // Віче. – 1998. – № 1. – С.62–69.

25. Татьяна Титова. Правовая регламентация наблюдения за ходом выборов: международная практика и опыт стран СНГ // <http://www.materik.ru/index.php?section=analitics&bulid=99&lulsectionind=918&PHPSFSSID=9570caf09737d6159fd159fd79852cb6731e>. Дата звернення: 18.09.2005/17:13.

26. Хартленд Дж. Выборы и международное наблюдение: задачи и перспективы // Вестник ЦИК РФ. – 1996. – №7.

E.YURIYCHUK

OBSERVATION THROUGHOUT THE ELECTION IN UKRAINE: REALITIES AND PERSPECTIVES

The article traces modern institutionalism of observation in Ukraine, characterizes its various types and their efficiency, highlights interrelation of observation and power legitimacy.

Key words: election, technologies, electoral process, parliament election, presidential election in Ukraine, Ukraine, Public Society Establishment.

УДК 324

ББК 66.037

Уляна Лукач

ВНУТРІШНІ ПРОТИРІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ 2004 РОКУ

У статті розглядаються складні й подекуди невирішені на сьогодні протиріччя, які існують усередині українського суспільства. Особливо показово це проявилось в період виборів Президента України в жовтні – грудні 2006 р. Автор пропонує власне бачення проблеми.

Ключові слова: вибори Президента України, внутрішні протиріччя, українське суспільство, виборча кампанія, фальсифікації.

Сімнадцять днів у листопаді – грудні 2004 р., що змінили політичний ландшафт України, без перебільшення сколихнули весь світ. Їх одразу нарекли Помаранчевою революцією, уподібнюючи масові виступи протесту в Києві та інших містах, містечках та селах України до “оксамитової революції” в Чехо-Словаччині, “революції троянд” у Грузії, падіння режиму “вічного” Мілошевича в Югославії внаслідок народного протесту.

Події періоду президентської виборчої кампанії 2004 р. були унікальними і з позицій

сьогодення вимагають відповідей на численні питання, які б дали можливість осмислити глибину того, що відбулося, його сенс поза суто емоційними враженнями.

Які існуючі протиріччя в українському суспільстві породили неспрогнозовану помаранчеву бурю? Саме відповідь на це питання вимагає складне сьогодення, коли розійшлися шляхи двох політичних сил – “Нашої України” і БЮТ, що з’єдналися на президентських виборах 2004 р. у коаліцію “Сила народу”, коли функціональний дисбаланс органів влади при-

звів до блокування механізмів прийняття та реалізації доленосних для народу рішень, коли на перший план стали вкотре виходити внутрішньо-партійні та бізнес-проблеми, витісняючи інтереси країни на другий план.

Спостереження за процесом становлення поліцентричної та конкурентної моделі нинішньої влади не є предметом цього дослідження, хоча невирішеність нагромаджених протиріч українського суспільства протягом попереднього десятиліття, а також існуючі суперечності нерациональної політичної системи й внутрікомандні протиріччя чинної влади в певній мірі зумовили гострий конфлікт персоналій, що посилив інституційну кризу, яка була спровокована і кризою в політиці.

Та повернемось до подій майже річної давності, коли політична ситуація в Україні була вкрай складною. Цей час можна визначити як період біфуркації, оскільки мало місце формування тенденцій і стратегій подальшого соціально-політичного розвитку держави.

Відкидаючи враження про суперництво двох відносно рівносильних кандидатів на посаду Президента України, про міжособові конфлікти, що проявилися у відмінностях політичних поглядів, оцінок, ідеалів, ідеології їхніх команд та прихильників, аналітики формулюють припущення про внутрішні протиріччя, які зумовили події, визначені в суто науковому значенні як політична криза, системний конфлікт, що стосується базових підвалин та принципів існування суспільства [1, с. 108].

Так, спроектувалися декілька моделей суперечностей, а саме: протистояння регіонів України: східних і західних, південних і північних; змагання фінансово-економічних угруповань, бізнесових кланів між собою; зіткнення інтересів Заходу й Росії в боротьбі за сфери впливу в Україні [4, с. 7]. Такі інтерпретації подій мають певний сенс, адже вищеназвані протиріччя характерні для українського суспільства і їх корені у відносно далекому та недалекому минулому. Слід зазначити, що до протестної активності підштовхує розбіжність між способом життя, який змушені вести люди, та тими умовами, яких, на їхню думку, можна реально досягти [5, с. 23–24]. Саме останнє протиріччя, суть якого у відносному знедоленні народу, призвело до політичної напруженості як одного з показників можливого політичного конфлікту. Серед мирних верств населення поширилися настрої

невдоволення існуючим становищем у певних сферах життя та існуючим устроєм загалом, адже з часів перебудови український соціум обрав за взірця свого розвитку західне суспільство з його політичною та економічною системою. Власне бажанням пожити в такому суспільстві, а не раптовим спалахом патріотизму пояснюються понад 90% голосів, відданих за незалежну українську державу на референдумі 1991 р. [3, с. 425]. Однак через тринадцять років виявилося, що народ опинився не там, де сподівався: соціальні надбання соціалізму втрачено, загальна народна власність дивним чином приватизована, управління державою неефективне, об'єднуюча загальнонаціональна ідея відсутня. На фоні цих кризових “здобутків” кінця II – початку III тисячоліття суспільство стали роз’їдати олігархія і криміналітет, розпорошеність національно-демократичних і державницьких сил, стагнація економіки, зубожіння народу, соціально-психологічний комплекс байдужості українців до долі держави. Саме ці обставини призвели до окреслення основної, визначальної і найглибшої лінії розколу – це доведене до конфлікту протиріччя між суспільством і владою, між народом і його правителями [4, с. 7]. Українське суспільство опинилося в умовах передконфліктної ситуації, хоча не завжди така ситуація переростає у відкрите протистояння. Для цього потрібні лідери – ініціатори відкритої боротьби за певні права, а також нагода, що виконує роль спускового механізму. Вибори Президента України 2004 р. якраз і стали такою нагодою. Крім того, на момент виборів з’явилися політичні лідери, спроможні об’єднувати й мобілізувати на активні дії великі групи людей. За час перебування на посаді Президента України Л. Кучми відбулося встановлення незбалансованої, однополюсної, необмеженої влади. Проте одночасно мав місце й процес формування та утвердження освіченої, матеріально забезпеченої і національно орієнтованої опозиції, яка почала чинити режиму гідний опір.

Масові грубі порушення виборчого законодавства у сфері реалізації прав і свобод громадян, використання владою на всіх її рівнях адмінресурсу на користь провладного кандидата, фальсифікації результатів волевиявлення народу каталізували переростання передконфліктної ситуації у власне конфлікт (інцидент). Оголошення результатів другого туру прези-

дентських виборів призвело до кризи, яка стала кульмінацією конфлікту й сколихнула всю країну. У цей момент опозиція звернулася до народу і на рівні “соціального інстинкту” він відчув, що появився об’єктивний шанс на самостійні дії. Народ на звернення відгукнувся, вирішивши, що варто підтримувати реальну силу, здатну зламати владу олігархів, бюрократії і криміналітету.

Мабуть, уперше в історії незалежної України політичні акції мали справді всенародний характер і особливо порівняно з масовими виступами опозиції проти антидемократичного режиму, які очолювали комітет “Україна без Кучми”, громадянський Форум Національного Порядку та громадянський комітет опору “За правду” у 2001 р. Річ не тільки в безпрецедентній масштабності та репрезентативності масових виступів кінця 2004 р., але й у тому, що вперше політика зуміла так незбагненно швидко й так дивовижно легко об’єднати настільки не схожих одне на одного людей. Уже в перші дні загальнонаціональної акції на вулиці не лише столиці, але й міст і сіл України вийшло понад 5 млн. демонстрантів, припинились заняття в навчальних закладах, зупинили роботу тисячі підприємств і установ [2, с.5].

Почуття власної гідності, що прокинулося в людей, стерло на певний час відмінності між багатими й бідними, міськими мешканцями та селянами, православними та греко-католиками, “східняками” та “західниками”. Майдан у Києві перетворився на своєрідний анти-Вавилон, зодчі якого засвоїли єдину мову в процесі зведення наметового містечка, а пізніше наметових містечок у різних кінцях держави. Люди наважилися на виснажливу боротьбу за право обирати свою долю. Така ініціатива була підтримана органами місцевого самоврядування, серед яких одними з перших були Калуські районна й міська ради, яку я представляю. Уже 22 листопада 2004 р. відбулася їх спільна позачергова надзвичайна сесія, на якій було прийнято рішення про визнання В.Ющенка Президентом України та виконання всіх його наказів. Одночасно наголошувалось на необхідності звернення до Верховної Ради України з вимогою провести термінове надзвичайне пленарне засідання парламенту, на якому розглянути питання дотримання законів України під час президентських виборів. Депутати обох рад звернулись до громадянськості Калушини про підтримання ініціа-

тиви коаліції “Сила народу” щодо участі у Всеукраїнській акції опору.

Необхідно зазначити, що максимальним завданням протесту було здійснення народно-демократичної політичної революції, а мінімальним, зате найбільш реальним, – примусити нову владу провести радикальні демократичні реформи. Специфіка української революції проявляється у своєрідній суперечності. З одного боку, цей термін можна вживати тільки в тому разі, якщо події конфлікту приведуть до корінних змін, будуть ґрунтовними за значенням для політичної культури й свідомості. З іншого боку, характерною її рисою є відсутність хрестоматійних революційних проявів у формах вуличних зіткнень, пролиття крові та організації терору. Можна висловити припущення про пунктирність української революції, її довготривалість як процесу, що передбачає обов’язкові інституційні зміни, які поки що не відбулись. Змістом революційних очікувань були мирні, якісні та рішучі реформи у сфері цивільних і політичних інститутів, у гуманітарній та економічній сферах. Такий пакет реформ і надалі залишається не тільки бажаним, але й суспільно необхідним. Його стрижнем повинна бути нова модель стосунків між народом і владою. Її основу повинні становити, з одного боку, влада, обмежена законом, основними принципами діяльності якої є демократизм, професіоналізм, гуманізм, а також недопустимість протиставлення законності й доцільності. З іншого боку, така модель суспільно-владних відносин повинна спиратися на вільних і соціально захищених громадян, за якими не лише на декларативному рівні закріплені права й свободи, а й які вправі реалізувати механізм захисту своїх прав і законних інтересів. У такому суспільстві влада повинна розуміти, що не є непорушною, стабільною назавжди. Натомість громадяни повинні усвідомлювати, що владу можна змінювати. Процес її зміни та вибору триватиме доти, поки влада не стане служити людині, яка згідно зі ст.3 Конституції України є найвищою соціальною цінністю, та народу, який відповідно до ст.5 Основного Закону є єдиним носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні.

Не виключено, що формування нових прогресивних моделей стосунків між народом і владою буде супроводжуватися соціальними конфліктами між цими групами, адже влада, як правило, є консервативною за своїм характером,

виступає проти радикальних політичних змін, завжди намагається боротися за збереження стабільності. Але в процесі свого розвитку будь-яке суспільство проходить проміжні етапи нестабільності. Порушення балансу між адаптивними ресурсами соціальної системи й механізмами її самозбереження може детонувати дестабілізацію як порушення політичних зв'язків і відносин, механізмів політичного впливу на суспільне життя, а в результаті може призвести до нових конфліктів. Однак слід пам'ятати, що це не обов'язково погано. Конфлікт – це поширена риса соціальних систем, а тому повинен розглядатися як природний фрагмент людського життя і його необхідно сприймати як одну з форм нормальної людської взаємодії. Він не завжди й не обов'язково приводить до руйнації. Навпаки, це один із головних процесів, які забезпечують життєздатність і стійкість соціального цілого. Уважається, що конфлікт має позитивне значення, коли його наслідком є зняття соціальної напруги між сторонами. Аналіз подій в Україні початку третього тисячоліття підводить до висновку, що справу українського Майдану – серця революційних подій – необхідно доводити до логічного й бажаного результату: подолати протиріччя, які накопичилися в суспільстві, оскільки не були вирішені загальнодемократичні цілі революції 1989–1991 рр. Для різних країн світу це досить поширене явище, яке зводиться до усвідомлення необхідності певних змін і подальшого їх втілення в життя народом. Цю тезу ілюструють події Великої французької революції, які не можна обмежити часовими рамками 1789–1794 рр. Вони охопили й XIX і XX століття і вилилися в липнєве повстання 1830 р., Лютневу революцію і встановлення Другої республіки, проголошення Паризької Комуні, політичні перетворення П'ятої республіки у Франції.

У світі не існує функціонально – бездоганних виборчих систем, а в результаті бездоганних моделей державного управління, як і не існує політичної системи, де була б відсутня боротьба за примноження особистої влади високих посадовців. Однак коли владі загалом властиве консолідоване розуміння своєї місії, то цей факт виключає виникнення протиріч, здатних призвести до руйнівних процесів у суспільстві.

Завдання суспільної трансформації в Україні станом на сьогоднішній день полягає в тому, щоб максимально врахувати уроки й досвід

Майдану, мінімізувати негативні політичні й моральні наслідки вересневої кризи 2005 р., змінити не форму, а зміст і суть державно-владної діяльності. Наскільки це усвідомлюють і чи здатні здійснити головні фігуранти діючої влади на всіх її рівнях, буде зрозуміло за отриманими результатами їх роботи. Хоч як би влада не старалась сформулювати ідеальну модель суспільства, спираючись на абстрактні принципи моралі, ніколи не буде одержано адекватного результату, якщо не будуть враховуватись наявні вихідні параметри суспільства. І хоча люди готові сприйняти ідеальні моральні установки, зіткнувшись із тим, що нічого не змінилося, розчаровуються. Щоб призупинити, а навіть запобігти цьому, необхідно здійснити успішний перехід від режиму імітованої демократії до істинно демократичного режиму. Громадяни повинні переконатись у справедливості й ефективності нових демократичних інституцій, нового законодавства, раціональних і результативних економічних перетворень. Тільки на цьому ґрунті дадуть плоди ідеї оновлення моралі на зразок “не кради”, “не давай і не бери хабарів” і т. д. Лише таким чином можна буде подолати затяжні конфлікти й суперечності між владою і народом, усунути сформоване не одним десятиліттям відчуження владних структур від суспільства, відновити довіру до них, оптимізувати регулювання доходів різних груп населення з метою запобігання різкої поляризації, підвищити життєвий рівень громадян і ефективно впроваджувати заходи щодо їх зайнятості, створити об'єднуючу загальнонаціональну ідею, утверджувати загальнолюдські моральні цінності. Тільки за таких умов помаранчева мить минулої осені розгорнеться в повноцінне громадянське суспільство в Україні. Воно утвердиться в новій ролі суспільного індикатора, готового сигналізувати владі про допущені нею прорахунки, помилкові рішення та дії, створювати в Україні атмосферу авансового й реального оптимізму.

1. Головатий М. Політична психологія. – К., 2001.
2. Лазарук Т. Країна протестує // Експрес. – 2004. – 25 листопада.
3. Політична історія України / За ред. В.Танцюри. – К., 2001.
4. Рябов С. Вибори як дзеркало протиріч українського суспільства // Форум. – 2005. – №1.
5. Танчин І. Ющенко і революція // Форум. – 2005. – №1.

U.LUKACH

INTERNAL QUARRELS OF UKRAINIAN SOCIETY DURING THE PRESIDENTIAL ELECTION IN 2004

The events, that took place during the presidential campaign in 2004, were unique and from today's position they demand the analysis of the reasons of its rise. The inherent contradictions in the Ukrainian society stipulated the events which are determined by strict, scientific meaning as political crisis, system conflict. The civil protest, called orange revolution had the nation-wide character and involved the largest number of people in the history of independent Ukraine.

Key words: *presidential election in Ukraine, the internal quarrels, Ukrainian society, electoral campaign, falsifications.*

УДК 324

ББК 66.037

Ігор Доцяк

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ 2006 РОКУ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

У статті аналізується виборча кампанія 2006 року на регіональному рівні. Звертається увага на позитивні аспекти запровадження пропорційної виборчої системи, розглядається активність регіональних організацій політичних партій у виборчому процесі. Обґрунтовується неминучість оптимізації партійної структури в результаті виборів.

Ключові слова: *вибори, політичні партії, регіональні особливості, пропорційна виборча система.*

Виборча кампанія 2006 року виступає важливим етапом трансформації сучасного українського суспільства. Її перебіг та результати повинні дати відповідь на багато запитань щодо перспектив та напрямків розвитку політичної системи України: стосовно реалізації політичної реформи, децентралізації влади, утвердження реальної багатопартійності.

Сам феномен виборів багатоплановий і розглядається в таких основних аспектах:

– як визначальна основа демократичного суспільства. Французький політолог Ж.Бодуен виділяє дві сторони виборів у демократичному суспільстві: по-перше, їх можна розглядати як реалізацію принципу легітимності, коли політична влада одержує мандат від народу; по-друге, вибори відіграють роль регулятора, оскільки таким чином можна періодично змінювати владні структури [1, с.82];

– як основна форма політичної участі для більшості громадян. Саме залученням до виборчого процесу на всіх його етапах обмежується для більшості українців безпосереднє включення в політику. З виборами пов'язані високі соціальні очікування, і чи не тому наслідки виборів дуже часто продукують глибокі розчарування. Проте це не заважає активно включатись

у наступні вибори й породжувати нові надії. Така ситуація є наслідком відособленого та самодостатнього функціонування української влади, можливість впливу на яку, значною мірою, обмежується тільки виборами. Саме інститут виборів є важливим агентом політичної соціалізації молодого покоління, виступаючи процесом активного засвоєння індивідом ідеологічних і політичних цінностей та норм, які панують у конкретному суспільстві;

– як системотворчий процес, який конституює політичний, соціальний та культурний простір, визначаючи динаміку й спрямування трансформаційних перетворень на всіх рівнях суспільства.

Предметом нашого дослідження є аналіз соціально-політичних характеристик виборчої кампанії 2006 у регіональному вимірі.

Регіональні особливості виступають важливим чинником, що визначає особливості електорального вибору громадян України. М.Ліпсет та С.Роккан виділили чотири типи соціальних розмежувань, які найбільш сильно впливають на політичний вибір електорату – між власниками й робітниками, між містом та селом, між різними релігійними групами, між центром та периферією. Найбільше розповсюдження, як по-